

ƏDƏBİYYAT DƏRSLƏRİNİN QARŞISINDA DURAN VƏZİFƏLƏR

Açar sözlər: *ədəbiyyat, tədris, tələb, vəzifə, fəal təlim, ədəbi əsərlər, şagird, ənənəvi üsul*

Key words: *literature, teaching, request, mission, active training, literary works, pupil, traditional method*

Ключевые слова: *литература, обучение, спрос, спальное место, активное обучение, литературные произведения, ученик, традиционный метод*

Fəal-interaktiv təlim üsullarının formalaşması təhsil qarşısında yeni tələblər qoyur. Bu tələblərin ödənilməsi baxımından ədəbiyyatın tədrisinin imkanları çoxdur. Çünki ədəbiyyat həyatı təsvir edir. Ədib real, şahidi olduğu, müşahidə etdiyi hadisələri bədii əsərdə qələmə alır. Cəmiyyət və həyatla bağlı elə bir məsələ yoxdur ki, bədii əsərlərdə öz əksini tapmasın. Bu baxımdan bədii nümunələri öyrənməklə şagirdlərdə nitq mədəniyyəti, tələffüz, real düşüncə tərzı və s. formalaşır. Bu deyilənlər əsasında ədəbiyyatın tədrisini aşağıdakı şəkildə qruplaşdırmaq olar:

1. Ədəbi əsərlər
2. Tərcümeyi-halə dair məlumatlar
3. İcmal materialları
4. Ədəbiyyat nəzəriyyəsinə dair materiallar
5. Nitq inkişafı işləri [1,125]

Ədəbi əsərlərin öyrənilməsinə həsr olunan dərslər də (ənənəvi) formasına görə üç yerə ayrılır.

a) əsərin məzmununun öyrənilməsinə həsr olunan dərslər. Proqramda bu dərslərə 2, 3 bəzəndə 4 saat ayrılır.

b) əsərin təhlilinin həyata keçirilməsinə həsr olunan dərslər.

c) əsərin məzmununu və təhlili işlərini birlikdə həyata keçirən dərslər. [1,127]

Əsərin məzmununun öyrənilməsinə həsr olunan dərslərdə vaxt bölgüsü əsərlərin həcminə və anlaşıqlıq səviyyəsinə görə verilir. Əsərin təhlilinin həyata keçirilməsinə həsr olunan dərslərdə isə vaxt bölgüsü əsərin həcmi və hansı sinifdə keçirilməsi nəzərdə tutularaq tədris olunur. Proqram belə dərslərə 1 və yaxud 2 saat vaxt ayırır. Məzmun və təhlil işlərinin birlikdə həyata keçirildiyi dərslərdə isə dərslər kiçikhəcmli olduğu üçün onların tədrisinə bir saat vaxt ayrılır.

Ədəbi əsərlərin öyrədilməsi zamanı kurikulum əsaslı V-XI siniflərdə bu üç iş forması özünü göstərir. Bədii əsərlərin öyrədilməsində ən vacib məqamlar əsərin məzmununun müəyyənləşdirilməsi və təhlil olunmasıdır. Məzmununda əks etdirilən məənəvi-əxlaqi dəyərlər, çatışmazlıqların tənqidi ,müsbət insani keyfiyyətlər və s. məsələlər əsərlərdə öz əsini tapır. Ədəbi əsərlərin məzmunu dərinlən öyrənildikdən sonra təhlil dərsləri həyata keçirilməlidir. Fəal-interaktiv təlim metodlarının ədəbiyyat dərslərində tətbiqi dərslərin məqsədlərində, təlim prosesinin gedişində ciddi fərqlər ortaya çıxarır. Bu yeni təlim kursunda şagirdlərə müvafiq bacarıqlar aşılması nəzərdə tutulur. Bu bacarıqlar əsas standartlarda öz əksini tapır. Dərs prosesində müəllim bədii əsərlərin tədrisi zamanı 1.1. və 1.2. əsas standartlarının tərkibindən mövzunun xarakterinə uyğun gələn alt-standartlar seçir. Məzmun üzərində iş aparılarda 1.1.-dən , təhlil üzərində iş aparılarda 1.2.-dən, mövzunun xarakterindən irəli gələn alt-standartlar seçilməlidir. Dərs prosesində müəllim bu tələblərin yerinə yetirilməsi qayğısına qalmalıdır.

Tərcümeyi-hal materiallarının öyrədilməsinə həsr olunan dərslərin də özünəməxsusluqları var. Yeni təhsil proqramında bu materialların öyrədilməsinə dair standart nəzərdə tutulmamışdır. Lakin ənənəvi üsulla tədris olunan dərslərdə bu mövzulara ayrıca saatlar verilmişdir. Bu dərslərdə iki formada özünü göstərirdi.

Birinci forma ədibin həyat və yaradıcılığını birlikdə öyrətməyi nəzərdə tuturdu. Buna isə cəmi bir saat vaxt verirdi.

İkinci forma isə şair və ya yazıçının həyat və yaradıcılığının ayrılıqda öyrənilməsinə nəzərdə tuturdu. Ədəbiyyat tarixi kursunun əhatə olunması baxımından bu X-XI siniflərə aid edilirdi.

Yeni üsulla tədris olunan dərslərdə isə bu cür məlumatlar əsərin öyrənilməsinə başlanarkən əvvəlcə ədibin tərcümeyi-halı haqqında giriş sözü formasında qeyd olunur. Kurikulumda sənətkar haqqında məlumatların öyrədilməsi standartlarda öz əksini tapmamışdır. Standartlarda isə nəzərdə tutulmayan məsələnin şagirdlərə öyrədilməsi vacib hesab edilmir. Görünür ki, tərcümeyi-hal materialları şagirdlərə hansısa bir konkret bacarıqlar aşılamağa imkan vermədiyini düşünənlər bu barədə standartlarda heç nə qeyd etməmişlər. [1, 128]

İcmal materiallarının öyrədilməsinə həsr olunan dərslər özündə ümumi məlumatlar əks etdirir. İcmal sözü cəmləmə, toplama, xülasə mənasını verir. Ənənəvi üsulla tədris olunan dərslərdə bir sıra materiallar bu çərçivəyə uyğun gəldiyindən onlar bu ad altında ümumiləşdirilmişdir. Ədəbiyyat kursuna başlananda ilk mövzu “Giriş” mövzusu adlanırdı.

Bu xarakterli ikinci qrup mövzu isə tarixi-ədəbi icmallardır. Bu mövzular isə X-XI siniflərin dərsləklərində əks olunmuşdur. Proqram isə bu mövzulara , əsasən, bir saat, tarixi-ədəbi icmallara isə iki saat vaxt ayırırdı. Ənənəvi kursdan fərqli olaraq kurikulumda icmal materialları ilə bağlı standartlar qeyd edilməmişdir.

Ədəbiyyat nəzəriyyəsinə dair materialların öyrədilməsi ənənəvi kursda ayrıca saat ayrılmırdı. Proqram yalnız nəzəriyyə haqqında verilən biliklərin sistemləşdirilməsi və təkrarlanmasına vaxt ayırırdı. Yeni üsullarla həyata keçirilən dərslərdə ədəbiyyat nəzəriyyəsinə ayrıca saatların verilməsi nəzərdə tutulmasa da, kurikulumda növ

və janr xüsusiyyətləri, təsvir və ifadə vasitələri ilə bağlı müəyyən standartlar verilmişdir. Dərs prosesində siniflər üzrə bir çox nəzəri məlumatların sadədən mürəkkəbə doğru şagirdlərə aşılması bir tələb kimi irəli sürülmüşdür.

Nitq inkişafı işlərinin təşkilinə həsr olunan dərslər. Ənənəvi kursda bu dərslərə ya xüsusi saat ayrılır, ya da inşa yazılarında, onların təshih olunmasında ayrıca saatlar proqramda nəzərdə tutulurdu. Dərs prosesində müəllim şagirdlərin şifahi və yazılı nitqinin inkişafına diqqət yetirməli və onları düzgün istiqamətləndirməlidir. Ədəbiyyat fənn kurikulumunun məzmun xəttində şifahi və yazılı nitq üçün əsas və alt-standardlar müəyyən edilmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Yusifov F. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası, Bakı-2015
2. Hacıyev A. Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi metodikası, Bakı-2003
3. Muradov B. Orta məktəbdə ədəbi əsərlərin öyrədilməsi, Bakı-1992
4. Həsənlı B. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası, Bakı-2014
5. Hüseyn oğlu İ. Ədəbiyyat dərslərində yeni texnologiyalar: fəal-interaktiv təlim, Bakı-2009
6. Əhmədov C. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası, Bakı-1992

The tasks facing literature lessons

Summary

Formation of active learning methods puts new demands on education. There are plenty of opportunities for teaching literature in terms of paying for it. Writes the real events of the writer in his artistic work. Artistic patterns form pupils pronouns. It is necessary to create conditions for the students liberty in active classes.

Задачи, стоящие перед уроками литературы

Резюме

Формирование активных методов обучения предъявляет новые требования к образованию. На уроках литературы важно обращать внимание на работу с художественным текстом. А также надо уделять внимание биографический информации. Ученики должны сами свободно выражать свою точку зрения.